

ILLEGALA AVFALLSTRANSPORTER – DET NYA SVARTA GULDET!

Straffrättsliga frågor om export/import av avfall

Dr. jur. Ari-Matti Nuutila
arimatti.nuutila@gmail.com, tel. 070 87 77 551

Den 7 februari 2012, kl. 13.00 – 16.00

Länsstyrelsen i Skåne län

1. Inledning

- När utgör en gärning brott mot svensk lag?
- När är en svensk domstol behörig att döma (jurisdiktion)?
- Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten
- Skillnaden mellan förberedelse och försök
- Medverkan
- Villfarelse
- Särskilda sanktioner i näringsverksamhet

1. När utgör en gärning brott mot svensk lag?

- Universellt tillämpliga brottsbeskrivningar
 - Brotten mot person
 - Förmögenhetsbrotten
 - Brotten mot allmänheten
 - Brotten mot staten (med begränsningar)
 - Specialstraffrätten delvis (baserad antingen på tolkning, särskilda bestämmelser och internationella avtal eller EG-rätten):
 - Miljöbalken
 - Naturskyddslagstiftning
 - Arbetsmiljö delvis
 - Mm.

1. När utgör en gärning brott mot svensk lag?

- Straffbudet skyddar enbart svenska intressen
 - Förvaltningsrättsliga regler
 - Fiskal lagstiftning
 - Skydd av myndighetsutövning
- Straffbudet skyddar uttryckligen också utländska intressen
 - Osann utsaga
 - Övergrepp i rättsak
 - Subventionsmissbruk
 - Mm.

2. När är en svensk domstol behörig att döma (jurisdiktion)?

	<i>Nationell straffdomstol</i>	<i>Internationell straffdomstol</i>
<i>Nationell straffrätt</i>	Huvudfall	Bara några tillfälliga krigsdomstolar
<i>Internationell eller EG-straffrätt</i>	Svensk domstol kan inte döma enbart efter utländskt strafflag, men EG-rätten kan ha direkt effekt.	International Criminal Court (med begränsade uppgifter)

2. När är en svensk domstol behörig att döma (jurisdiktion)?

- Territorialitetsprincipen: Brott förövade i Sverige (BrB 2:1)
 - Den brottsliga handlingen företogs
 - Brottet fullbordades eller – vid försök – skulle ha fullbordats
 - Någon del av brottet har förövats
 - Inte enbart förberedelse eller stämpling utomlands utan försök
- Principen om flaggans lag
 - Registrerade fartyg
 - Registrerade luftfartyg

2. När är en svensk domstol behörig att döma (jurisdiktion)?

- Den aktiva personalitetsprincipen (BrB 2:2)
 - Brott förövat av egen medborgare, eller
 - Person med hemvist i Sverige
- Den passiva personalitetsprincipen
 - Brott mot inhemska “enskilda” intressena
- Statsskyddsprincipen
 - Brott mot Sverige, svensk kommun mm.

2. När är en svensk domstol behörig att döma (jurisdiktion)?

- Universalitetsprincipen (BrB 2:3, p. 7)
 - Särskilt allvarliga brott
 - Brott inom område som ej tillhör någon stat
 - Internationella brott (kapning, terroristbrott osv.)
- Principen om ställföreträdande straffrättskipning
 - Gärningsmannen befinner sig i Sverige och
 - Lagföringen sker lämpligast här
- Begränsningar till brott förövat utomlands
 - Krav på dubbel straffbarhet (med undantag)
 - *Ne bis in idem*

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- I princip på straffrättens område finns ingen EG-rätt utan mellanstatlig samarbete, men ...
 - Traditionella gemenskapsrättsliga regler finns i konventioner, t.ex. bedrägerikonventionen
 - Rambeslut är allt vanligare om människohandel, narkotikabrott, organiserad brottslighet mm.
 - Direktiv och annat sekundärrätt om t.ex. vägtrafiken, miljön och arbetsmiljön är det äldsta regelverk
 - Lissabon fördraget ”öppnade” även nya områdena till EG-rättens direkt effekt

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- ...Bindande rättsakter kan ha formen av förordningar, direktiv eller beslut
- **Miljöbalk (1998:808) 1 kap. Miljöbalkens mål och tillämpningsområde**
 - **6 §.** I lagen ([1994:1500](#)) med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen finns föreskrifter om verkan av unionens fördrag och andra instrument samt unionens beslut. Lag ([2011:322](#)).

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- **Miljöbalk (1998:808) 5 kap. Avfall och producentansvar. Definitioner.**
 - **1 §.** Med avfall avses varje föremål eller ämne som innehavaren gör sig av med eller avser eller är skyldig att göra sig av med. – – –
 - Ett ämne eller föremål som blivit avfall upphör att vara avfall, om det har hanterats på ett sätt som innebär återvinning och uppfyller krav i fråga om fortsatt användning enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 9 eller 28 §. Lag ([2011:734](#)).

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- **Miljöbalk (1998:808) 15 kap. Avfall och producentansvar**
- **3 §.** Med hantering av avfall avses
 - insamling, transport, återvinning, bortskaffande eller annan fysisk befattning med avfall, eller
 - åtgärder som inte innebär fysisk befattning med avfall men som syftar till att avfall samlas in, transporteras, återvinns, bortskaffas eller byter ägare eller innehavare. *Lag (2011:734).*
- **5 a §.** Den som innehar avfall skall se till att avfallet hanteras på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt.

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- **Miljöbalk (1998:808) 29 kap. Straffbestämmelser och förverkande**
- **1 §.** För *miljöbrott* döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet orsakar att det i mark, vatten eller luft släpps ut ett ämne som typiskt sett eller i det enskilda fallet medför eller kan medföra
 - en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse, eller
 - någon annan betydande olägenhet i miljön,
- förvarar eller bortskaffar avfall eller annat ämne på ett sätt som kan medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse eller som kan medföra någon annan betydande olägenhet i miljön,

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- orsakar en betydande olägenhet i miljön genom buller, skakning eller strålning, eller
- bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd som ändrar yt- eller grundvattennivån på ett sätt som skadar eller kan skada människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse eller som medför eller kan medföra någon annan betydande olägenhet i miljön.
- Är brottet grovt, döms för *grovt miljöbrott* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har medfört eller kunnat medföra varaktiga skador av stor omfattning, om gärningen annars varit av särskilt farlig art

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

eller innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag eller om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

- För försök eller förberedelse till grovt miljöbrott döms till ansvar enligt [23 kap.](#) brottsbalken.
- Om en behörig myndighet har tillåtit förfarandet, eller om förfarandet är allmänt vedertaget eller med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt, döms inte till ansvar enligt denna paragraf. *Lag (2011:512).*

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- **29 kap. 4 a §.** För *otillåten avfallstransport* döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet
 - transporterar avfall utan tillstånd och därigenom bryter mot föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av 15 kap. 25 § om tillstånd för yrkesmässig transport av avfall,
 - inom Europeiska unionen transporterar avfall utan att göra en skriftlig förhandsanmälan och utan att ha ett giltigt godkännande och därigenom bryter mot artiklarna 4 och 9.6 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1013/2006 av den 14 juni 2006 om transport av avfall⁽⁶⁾,
 - från Europeiska unionen exporterar avfall för bortskaflande och därigenom bryter mot ett exportförbud enligt artikel 34 i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - från Europeiska unionen exporterar avfall för bortskaflande utan att ha ett skriftligt godkännande och därigenom bryter mot artikel 35.4 a i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - från Europeiska unionen exporterar avfall för återvinning och därigenom bryter mot ett exportförbud enligt artikel 36 i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - från Europeiska unionen exporterar avfall för återvinning till ett land som omfattas av förfaranderegler i artikel 37 i förordning (EG) nr 1013/2006 och därigenom bryter mot ett förbud eller ett krav på skriftlig förhandsanmälan som gäller enligt artikel 37.2 andra stycket eller 37.5 i förordning (EG) nr 1013/2006 eller som gäller enligt artikel 1 i kommissionens förordning (EG) nr 1418/2007 av den 29 november 2007 om export för återvinning av visst avfall som förtecknas i bilaga III eller IIIA till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1013/2006 till vissa länder som inte omfattas av OECD-beslutet om kontroll av gränsöverskridande transporter av avfall⁽⁷⁾,

3. Svenska strafflagstiftningens förhållande till EG-rätten

- från Europeiska unionen exporterar avfall för återvinning till ett land som omfattas av förfaranderegler i artikel 38 i förordning (EG) nr 1013/2006 utan att ha ett skriftligt godkännande och därigenom bryter mot artikel 38.4 a,
 - från Europeiska unionen exporterar avfall utan att avfallet är avsett för bortskaffande eller återvinning i en anläggning där bortskaffandet eller återvinningen sker enligt de bestämmelser som gäller i mottagarlandet och därigenom bryter mot någon av artiklarna 35.5, 37.4 och 38.6 i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - från Europeiska unionen exporterar avfall avsett för bortskaffande i ett utomeuropeiskt land eller territorium och därigenom bryter mot ett exportförbud enligt artikel 40.1 i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - till Europeiska unionen importerar avfall för bortskaffande och därigenom bryter mot ett importförbud enligt artikel 41 i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - till Europeiska unionen importerar avfall för bortskaffande utan att ha ett skriftligt godkännande och därigenom bryter mot artikel 42.4 a i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - till Europeiska unionen importerar avfall för återvinning och därigenom bryter mot ett importförbud enligt artikel 43 i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - till Europeiska unionen importerar avfall för återvinning utan att ha ett skriftligt godkännande och därigenom bryter mot artikel 44.4 a eller 45 jämförd med artikel 42.4 a i förordning (EG) nr 1013/2006,
 - till Europeiska unionen importerar avfall från ett sådant utomeuropeiskt land eller territorium som avses i artikel 46 i förordning (EG) nr 1013/2006 utan att göra en skriftlig förhandsanmälan och utan att ha ett giltigt godkännande och därigenom bryter mot artikel 46.1 jämförd med artiklarna 4 och 9.6, eller
 - blandar avfall under transport i strid med artikel 19 i förordning (EG) nr 1013/2006.
- För försök till brott som avses i första stycket 3–9 döms till ansvar enligt [23 kap. brottsbalken.Lag \(2010:210\)](#).

4. Skillnaden mellan förberedelse och försök

- Enligt BrB 23:1 st. 1 föreligger försök
 - Om någon har påbörjat utförandet av brott, och
 - Om fara har förelegat för att handlingen skulle leda till brottens fullbordande, eller
 - Om sådan fara har varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter
- BrB 23:3 innehåller en bestämmelse om ansvarsfrihet vid frivilligt tillbakaträdande
- Man skall först inrikta sig på uppsåtet
- Försökspunkten kan variera i olika brottstyp

4. Skillnaden mellan förberedelse och försök

- Typiskt
 - Det som har gjorts bestod i ”att hålla på att göra” handlingen.
 - Gärningsmannen har gjort något, som utgör ett förberedande led i det planerade händelseförloppet, och är beredd omedelbart eller inom kort förverkliga sitt uppsåt att fullborda brottet (flera exempel från smuggling) .
 - Om en förberedande gärning i sig är brottslig, har försökspunkten nåtts redan då utförandet av denna inletts.
 - Sammansatta brott har särskilda tumregler.

4. Skillnaden mellan förberedelse och försök

- Motiveringar (otillåten avfallstransport):
 - ”Kriminalisering av försöksbrottet enligt förevarande paragraf sker med utgångspunkt i vad som gäller försök enligt lagen ([2000:1225](#)) om straff för varusmuggling.⁽³⁾ I tid räknat bör brottets fullbordan inte ligga alltför långt ifrån den handling som utgör det tänkta försöket. Vid bedömningen bör det finnas anledning att beakta vilken typ av överträdelse det är fråga om. Försökspunkten kan exempelvis skilja sig åt i fråga om brott mot förprövningskrav jämfört med brott mot exportförbud. Frågan om när försökspunkten är uppnådd måste avgöras av domstol utifrån omständigheterna i varje enskilt fall och i förhållande till vilket förfarande som utgör den brottsliga gärningen.”

4. Skillnaden mellan förberedelse och försök

- Motiveringar (smugglingslagen):
 - ”De uppsåtliga undandragandebrotten i VSL är utformade som effektbrott. Ansvar för fullbordat brott förutsätter att tull, annan skatt eller avgift faktiskt har undandragits. Undandragandet, och därmed brottets fullbordan, sker i princip först genom att ett oriktigt taxeringsbeslut meddelas. Den som uppsåtligen lämnar oriktiga uppgifter i en tulldeklaration men som upptäcks innan ett oriktigt beslut meddelas kan således – i motsats till vad som gäller enligt skattebrottslagen – inte dömas för fullbordat brott. I stället kan han dömas för försök till varusmuggling.”

4. Skillnaden mellan förberedelse och försök

- Motiveringar (smugglingslagen):
 - ”En avkriminalisering av försöksgärningarna skulle medföra att det många gånger skulle bli omöjligt att fälla någon till ansvar då ett smugglingsfartyg stoppas på väg in mot den svenska kusten. Vidare tullbrottet kan uppstå även genom otillåtna faktiska förfaranden. Det kan gälla att varor disponeras eller förbrukas i strid med vad som är tillåtet enligt reglerna om tullbehandling. En avkriminalisering skulle medföra att det många gånger inte skulle kunna gå att fälla till ansvar den som upptäcks i anslutning till att han påbörjat ett sådant förfarande. En avkriminalisering av försöksgärningarna torde vidare allvarligt försvåra samhällets möjligheter att ingripa mot organiserad brottslighet.”

5. Medverkan

- Gärningsman (BrB 23:4)
 - Den som utfört gärningen
 - Medgärningsmannaskap om uppsåtsrekvisiten fylls till hela brottet
 - Ofta klassificeras två personer som gärningsmän, trots att den ene anstiftat den andres gärning

- Medhjälp (BrB 23:4)
 - Fysisk eller
 - Psykisk medverkande

6. Villfarelse

- ”Faktisk villfarelse” – Vad händer?
 - Kännedom om t.ex. vad man transporterar
 - Utesluter uppsåt
- ”Subsumptionsvillfarelse” eller ”oegentlig rättsvillfarelse”
 - Hur skall dessa regler tolkas till denna gärningen?
 - Gärningsmannen vet ungefär vad han gör och vet ungefär hans rättsliga skyldigheter som exportör, men tolkar lagen till sitt fördel
 - Ursäktar sällan, eftersom särskilt näringsidkaren är skyldig att känna lagen som reglerar hans verksamhet
 - Undantag: fel råd från myndigheter

6. Villfarelse

- ”Straffrättsvillfarelse” eller ”egentlig rättsvillfarelse” – Vilka regler tillämpas till denna gärning?
 - Kännedom om exportlagstiftningen över huvud taget
 - Påverkar inte uppsåt
 - I undantagsfall kan fungera som ursäktande grund
 - Tillämpas inte till näringsidkarna, som har plikt att ta reda på bestämmelser som tillämpas på verksamheten

7. Särskilda sanktioner i näringsverksamhet

- Näringsförbud
- Förverkande
- Företagsbot
- Skadestånd